

www.ketab.ir

سرشناسه	نصیری، محمدحسین، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور	جستارهای اعتقادی معجزه / به کوشش محمدحسین نصیری؛ تحقیق پژوهشکده معارف اهل بیت علیهم السلام.
مشخصات نشر	قم: نشر معارف اهل بیت الطاهرین علیهم السلام، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۵۸۰ ص
فروست	نشر معارف اهل بیت علیهم السلام؛ ۴۳. جستارهای اعتقادی؛ ۹.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۷۸۵۹-۸-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	معجزه
موضوع	مقاله‌ها و خطابه‌ها *Addresses, essays, lectures
موضوع	معجزه (اسلام) (Miracles (Islam)
شناسه افزوده	پژوهشکده معارف اهل بیت علیهم السلام
رده بندی کنگره	BT۹۷/۳
رده بندی دیویی	۲۴۸/۴
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۳۸۶۰۴

۲۲۶۷۱۲۱
کتاب

جستارهای اعتقاد معجزه

www.ketab.ir

به کوشش:

محمد حسین نصیری

تحقیق

پژوهشکده معارف اهل بیت علیهم السلام

۱۴۰۰

جستارهای اعتقادی:

معجزه

به کوشش: محمد حسین نصیری

تحقیق:

پژوهشکده معارف اهل بیت علیهم السلام

ناشر: نشر معارف اهل بیت الطاهرين علیهم السلام
چاپ: اشراق نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰ ش
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تمام حقوق محفوظ است.

پژوهشکده معارف اهل بیت علیهم السلام

قم، صفائیه، کوچه ۲۱، کوچه ۳، پلاک ۵۰
کد پستی: ۳۷۱۳۷۴۵۱۱۷ تلفن ۳۳۵۵۳۶۵۸-۰۲۵

مرکز پخش

قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه
همکف، پلاک ۱۱، تلفن: ۳۷۸۴۲۴۴۳-۰۲۵

فهرست اجمالی

- سخن پژوهشگرده ۷
- پیشگفتار ۹

بخش اول: معجزه از منظر معارف کلامی / ۴۹

- معجزه پیامبران از منظر متکلمان / مسعود جعفری ۵۱
- اعجاز و جهان علیت (۱) / محمدحسن قدردان قراملکی ۷۱
- اعجاز و جهان علیت (۲) / محمدحسن قدردان قراملکی ۸۵
- فاعلیت خداوند در معجزات / علی ربانی گلپایگانی ۹۹
- معجزه و خرق عادت از دیدگاه معتزله / سید محمد عالمی / محمدتق سبحانی ۱۲۹
- بررسی معقولیت دلالت کرامت (وقایع خارق عادت دینی) در تطبیق میان اسلام و مسیحیت / رضا برنجکار / محمدجواد دانیالی ۱۵۷
- دلالت معجزات بر اثبات وجود خدا / عبدالمسین خسروپناه ۱۸۷
- معجزه بودن اخلاق پیامبر و اسوگی / احمد بهشتی ۲۰۷
- بررسی و تحلیل برهان معجزه بر امامت ولی عصر علیه السلام / علی ربانی گلپایگانی ۲۲۱
- بررسی و نقد نظریه دلالت اقصای معجزات / وحیده فخار نوغانی / سید مرتضی حسینی شاهرودی ۲۴۱
- «معجزه» به روایت فلسفه دین / دیوید بازنجر / مترجم: مجتبی اعتمادی نیا ۲۶۹
- مدلول معجزه از دیدگاه علامه طباطبایی و سویین برن / فرج الله براق / محسن جوادی ۲۸۷

بخش دوم: معجزه از منظر معارف فلسفی و عرفانی / ۳۱۵

- فرابند وحی و معجزه در نفس شناسی ابن سینا / احمد بهشتی / حمیدرضا خادمی ۳۱۷
- تبیین فلسفی معجزه و کرامت از دیدگاه سهروردی / یحیی بوذری نژاد ۳۴۷
- مبادی انسان شناختی معجزه از منظر حکمت متعالیه و مشاء / محمد عباس زاده جهرمی ۳۷۵
- کرامت از منظر ابن سینا و ابن عربی / بهرام پروین گنابادی / حسن قادری ۳۹۳
- افتراقات ابن عربی و ژوزف مورفی پیرامون معجزه / محمد علی وثوقیان / سید محمد امیری / عطا محمد رادمنش ... ۴۱۷

بخش سوم: معجزه از منظر معارف و حیانی / ۴۴۹

- فاعل معجزه در نظر مفسران فریقین / سیده سعیده غروی ۴۵۱
- بازشناسی مفهوم «اذن» در معجزات انبیا در قرآنها تأکید بر معجزات حضرت عیسی علیه السلام / محمدرضا حاجی اسماعیل / فائزه علی عسگری ۴۷۹
- ارتباط عقل و اعجاز (پژوهشی در حدیث تناسب معجزات) / مرتضی ایروانی نجفی / الهه شاه پسند ۵۰۷
- بررسی و مطالعه گفتمان های تورات و انجیل و قرآن در معجزه پیامبران / اعظم برجم ۵۴۱

پیشگفتار

بنا بر براهین متعدد وحیانی، کلامی، فلسفی و عرفانی، خداوند حکیم و متعال برای هدایت بشر روش و برنامه‌ای برگزیده که آن را از رهگذر فرستاده‌های خویش بر مردمان گیتی عرضه کرده است. در این میان چگونگی شناخت آن پیام‌آوران الهی برای دریافت رهنمودهای خالق هستی و پیروی از فرامین او یکی از مسئله‌های بشر از آغازین روزهای دعوت پیامبران تا کنون بوده است. خداوند بلندمرتبه برای پاسخ به این پی‌جویی، نشانه‌ای به نام معجزه را برای تشخیص پیغمبران راستین خود فراهم کرد تا به سبب آن، بندگان حقیقی به پیروی از او قدم بردارند و لجوجان زبان جهالت در کام فرو برند.

پیش از اسلام، برخی از دین‌پژوهان غربی که لباس ستیزه‌جویی با دین برتن کرده بودند، در رد بنیان‌های معجزه قلم فرسودند و در مقابل، بسیاری از متألهان و خداپاوران در رد آنان کوشش‌های وافرو براهین تابناک ارائه کردند. در میان این ستیز، تلاش متألهان معاصر مسیحی، همچون سویین برن، در رد کافرانی چون هیوم تحسین برانگیز است.

در الهیات اسلامی نیز درباره مسائل مربوط به معجزه مانند چیستی، ضرورت، فاعل، دلالت، گستره مخاطبان و نظام علیت مطالعات فراوان و نگاشته‌های گوناگونی با رویکردهای متفاوت ارائه شده است. برخی از اندیشوران مسلمان با محوریت دانش کلامی و مبانی آن به تحلیل معجزه برخاستند، برخی از مبانی عقل فلسفه مشا یا عقل اشراقی حکمت اشراق یا آمیخته حکمت متعالیه در این امر بهره جستند، دیگرانی نیز از شهود عرفانی استفاده کردند و اندیشمندانی نیز محور اندیشه‌ورزی در معجزه شناخت را مَرآتبات قرآن کریم و روایات امامان معصوم قرار دادند.

چنانکه یاد شد، تا کنون صاحب نظران و نویسندگان مطالعات قابل توجهی را در زمینه

شناخت معجزه به انجام و مقالات علمی درخوری به سامان رسانده‌اند. این جستار کوشیده تا با گردآوری و ساماندهی روشمند مقالات مهم و جدید، افقی نو و جامع در این زمینه فراسوی علاقه‌مندان به این مباحث بگشاید. بر این اساس، در این جستار بنا بر سنت رایج علمی و بر مبنای نظام موضوعات معجزه شناخت، ۲۰ مقاله منتخب از مقالات علمی انعکاس یافته است. این مقالات از مجموع ۱۱۵ مقاله قویم، در طی چند مرحله و بر اساس معیارهایی همچون ژرفای اندیشه، گستره پژوهش، نوآوری، توجه به موضوعات اساسی و به دست دادن نتایج و دستاوردهای ملموس گزینش شده‌اند.

با عنایت به موضوعات و محتوای مقالات منتخب، این جستار در سه محور تنظیم شده است:

- معجزه از منظر معارف کلامی با ۱۱ مقاله؛

- معجزه از منظر معارف فلسفی و عرفانی با ۵ مقاله؛

- معجزه از منظر معارف و حیانی با ۲ مقاله.

گفتنی است پس از بررسی‌های متعدد بر آن شدیم که به علت اهمیت و گستره مباحث و نیز نظام موضوعات متفاوت، مقالات مبحث اعجاز قرآن را در جستاری جداگانه انعکاس دهیم. البته در برخی مقالات این مجموعه، همچون اولین مقاله در بخش معجزه از منظر معارف کلامی، بخشی از مباحث کلی اعجاز قرآن ارائه شده است.

معجزه از منظر کلام اسلامی

در این بخش، ابتدا مقالات معجزه از دیدگاه اسلام بررسی شده و پس از آن معجزه از منظر فلسفه غرب، سپس مقایسه‌ای بین آرای اسلام و مسیحیت ارائه شده و در آخر نیز دو مقاله به تبیین معجزات رسول گرامی اسلام و حضرت ولی عصر علیه السلام و دلالت آنها اختصاص یافته است.

برای درآمد مقالات، موضوع اعجاز پیامبران از دیدگاه متکلمان اسلامی انتخاب شده تا اطلاعات مفیدی را در پیشگاه خوانندگان گرامی قرار دهد و آمادگی بیشتری برای مباحث تحلیلی فراهم آورد. در دیدگاه متکلمان اسلامی، اشتراکات بسیاری درباره کلیات موضوع معجزه وجود دارد. چنانکه تقریباً تمام تعاریفی که آنها از معجزه ارائه کرده‌اند دارای عناصر

مشترک بسیار است و نیز همه آنان پس از ضروری دانستن برانگیخته شدن پیامبران الهی، ارائه معجزه را تنها راه شناخت فرستاده راستین خداوند حکیم برشمرده‌اند.

از دیدگاه اکثر دانشمندان اشاعره، معجزه صرفاً جنبه قدسی دارد و هیچ موجودی جز خداوند قادر متعال یارای انجام آن را ندارد و آن «فعل الله» است.^۱ البته این دیدگاه در میان آنان مخالفت‌هایی را در پی داشته است.^۲ فخرالدین رازی^۳ و سعدالدین تفتازانی،^۴ از دانشمندان اشعری، نیز در باب معجزه تعاریف و اوصافی مشابه ارائه کرده‌اند. از نظرگاه اشاعره، معجزه به دو نوع تقسیم می‌شود: ۱. منع معتاد، مثل بازداشتن از حرکات اختیاری با وجود سلامت اندام؛ ۲. اثبات غیر معتاد، مانند بیشتر معجزات انبیا.^۵ آنان به هماهنگی معجزات و زمانه نیز توجه داشته‌اند، چنانکه باقلانی علت نوع معجزه حضرت موسی را شایع بودن سحر در آن دوران دانسته است.^۶

در میان معتزله، مهم‌ترین موجه برای پی جویی معجزه، مطالعه تفکرات قاضی عبدالجبار معتزلی است. از منظر او، معجزه گر کسی است که دیگران را ناتوان سازد و معجزه در اصطلاح، فعلی است که بر صدق ادعای پیامبری دلالت داشته باشد.^۷ به عقیده او، معجزه فعل الله است که پس از ادعای نبوت ظاهر می‌شود و ناقض عادت و مطابق با دعوی نبی است.^۸ او معجزه را به دو گونه تقسیم می‌کند: ۱. آنچه تحت قدرت بشر نیست؛ ۲. آنچه در سیطره توان انسان قرار می‌گیرد.^۹

۱. شهرستانی، الملل والنحل، ج ۱، ص ۱۰۲؛ جوینی، الارشاد، ص ۳۰۷؛ اسفراینی، التبصیر، ص ۱۵۲؛ باقلانی، نهاية الاقدام، ص ۸.
۲. باقلانی، نهاية الاقدام، ص ۲۳.
۳. نصیرالدین طوسی، تلخیص المحصل، ص ۳۵۰.
۴. تفتازانی، شرح العقاید نسفی، ص ۱۴۸.
۵. شهرستانی، نهاية الاقدام، ص ۴۲۳.
۶. باقلانی، الانصاف، ص ۶۱ و ۶۲.
۷. قاضی عبدالجبار، شرح الاصول الخمسة، ص ۵۶۸.
۸. همان، ص ۵۶۹.
۹. همان.